

door Roger JANSOONE

4. EERSTE VOORZORGSMAATREGELEN

Genoemde maatregelen van de Gemeenteraad d.d.. 5 augustus waren uiteraard slechts een voorsmaakje van wat de Oostendenaars nog allemaal mochten verwachten inzake bevoorradingsbeleid. En vermits geredelijk mocht worden aangenomen dat de voedselvoorziening vooral zou moeten verzekerd worden vanuit de landbouw, werd bijgevolg in eerste instantie uitgekeken naar de mogelijkheden die vanuit die sector geboden werden.

Die mogelijkheden waren evenwel niet veelbelovend. Sedert ca. 1850 was België immers in toenemende mate een voedsel-importerend land geworden, zodanig zelfs dat in 1913 de handelsbalans voor landbouwproducten enkel nog positief was voor suikerbiet en hop! De invoer van tarwe was driemaal groter dan de eigen productie. Ook werden zeer veel zuivelproducten, eieren, groenten en schapen ingevoerd (door de stagnatie van de vleesconsumptie ingevolge de lage arbeiderslonen, was de invoer van rundvlees sterk gedaald).

De oorzaken hiervan lagen nochtans niet in een bepaald handels- en productiebeleid. Vooreerst was er de sterke aangroei van de bevolking ... waarmee de productiviteit van de landbouw geen gelijke tred kon houden. En dat laatste hield dan weer verband met de typische structuur van de Belgische landbouw, toen (veel meer nog dan nu) gekenmerkt door het kleinschalig familiaal-artisanaal bedrijf (zoals trouwens ook in de visserij). De tweede helft van de 19e eeuw was een tijd van grote technische innovaties in de landbouw...doch om evidente redenen lagen die buiten het bereik van al die kleine bedrijfjes. Een vooraanstaand katholiek politicus (H. Cartuyvels) zei onomwonden in het Parlement : "L'agriculture n'a pas le quart du capital nécessaire, elle se ruine en ruinant le sol ! «.

Al met al dus nogal sombere vooruitzichten voor de voedselvoorziening wanneer die omvangrijke voedsel-import plots wegvalt ...Burgemeester LIEBAERT was zich hiervan terdege bewust en bijgevolg nam hij reeds op 11 augustus een eerste reeks voorzorgsmaatregelen met het oog op het verzekeren van de bevoorrading. In een mededeling aan de bevolking "Bevoorrading van tarwe en meel" werden de "maalders, handelaars en depothouders van meel" verzocht "bij dringendheid aan het Gemeentebestuur te laten kennen de nauwkeurige opgave van de stock van tarwe en meel die zij tegenwoordig in magazijn hebben". Ook moesten zij voortaan iedere week het Stadsbestuur in kennis stellen van "de wijzigingen die de stocks hebben ondergaan tengevolge van veroorloofde bestellingen". Anderzijds dienden de bakkers onmiddellijk te laten weten hoeveel meel zij gewoonlijk per week verbruiken. Bakkers wier meelvoorraad bijna is uitgeput, kregen de toelating "om zich, aan de maximumprijs van 28 F per 100 kg, de hoeveelheid meel te verschaffen welke zij nodig hebben om hun cliënten te gerieven gedurende 15 dagen".

Ook de Provinciegouverneur liet zich terzake niet onbetuigd. Handelend "op bevel van de generaal-bevelhebber der provincie West-Vlaanderen, in staat van beleg gesteld", besloot hij, eveneens op 11 augustus, over te gaan tot het vastleggen van maximumprijzen voor eetwaren en brandstof (zoals o.a. brood: 0,32 F/kg, aardappelen: 0,12 F/kg, boter: 3 F/kg, eieren: 0,10/st, melk: 0,25 F/l, kolen: 38 F/1000 kg).

Daarnaast werd een bijzondere voorziening getroffen (beslissing Stadsbestuur d.d.. 04.08.1914) ten behoeve van de gezinnen van opgeroepen miliciens, en dit op grond van het koninklijk besluit van 4 augustus 1914 waarbij de gemeentebesturen werden belast "met de

uitkering der vergelding voor de mobilisatie". Die maatregel was echter slechts van zeer tijdelijke aard, vermits deze vervolgens door de bezettende overheid werd opgeheven omdat de Duitsers geen steun wilden laten verlenen aan gezinnen van soldaten die tegen hen aan het front streden.

Bovendien, in een tijd waarin ook reeds in normale omstandigheden heel wat mensen moesten leven van de openbare onderstand en van liefdadigheid, was er al vlug extra-geld nodig om het snel toenemend aantal behoeftigen te kunnen opvangen (werklozen, vluchtelingen, gezinnen van miliciens, ...). Voor dit goede doel werden steunkaarten ad 0,50 F, 2 F en 5 F in omloop gebracht. De grotendeels via de plaatselijke pers ingezamelde gelden werden gecentraliseerd bij een door het Stadsbestuur aangesteld comité en vervolgens verdeeld onder het Rode Kruis (afdeling Oostende), het "Werk van de uitdeling der levensmiddelen", de behoeftige gezinnen van opgeroepen miliciens, de werklozenfondsen, enz.

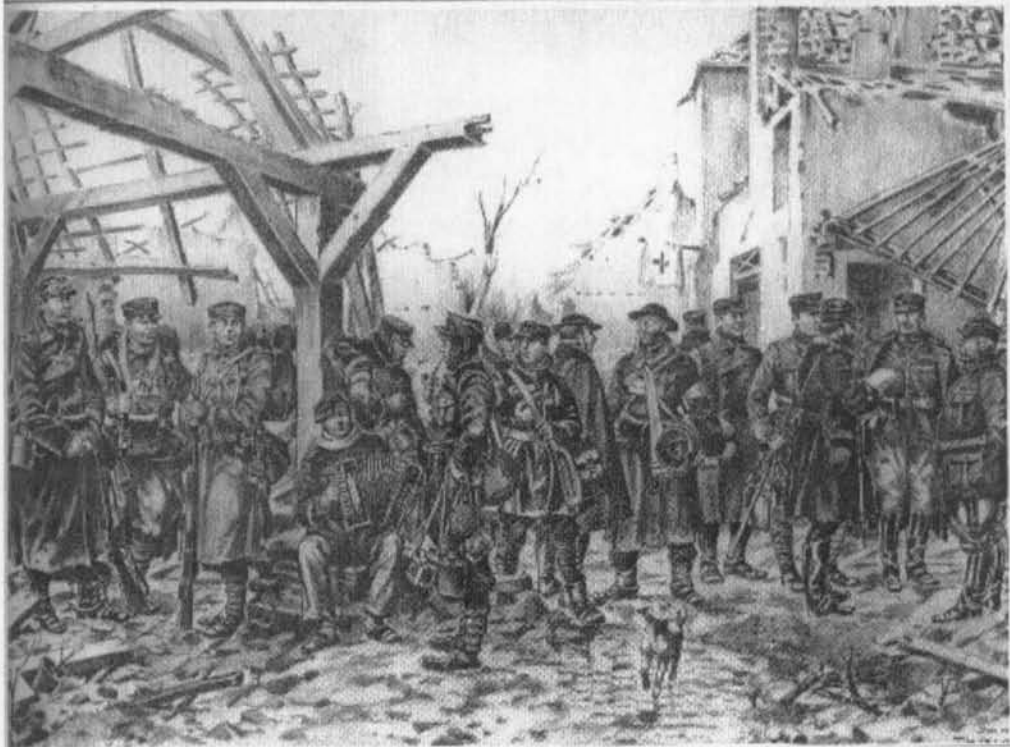
In verband met het verder verloop der gebeurtenissen is het nuttig hier even aan te stippen hoe dit comité werd samengesteld:

- voorzitter : Schepen DEVRIESE
- ondervoorzitters : Eduard DE CUYPER en Deken CAMERLYNCK
- leden : Mevr. PIETERS en Mevr. HAMMAN, vrederechter KESTELOOT, gemeenteraadslid LESCRAUWAET, de hh. VAN GLABBEKE en VAN GRAEFSCHPEPE, resp. voorzitter en lid van het "Bureel van Weldadigheid"
- schatbewaarder : Stadsontvanger VERMEIRE
- secretaris : Stadssecretaris THONE

Dit comité wist op zeer korte tijd heel wat geld te verzamelen. Onder de milde schenkers bevond zich o.a. ook de Britse regering, voor een bedrag van 10.000 £ (naast een schenking ad 25.000 £ voor de Belgische regering). Die geldelijke steun ging trouwens ook gepaard met Britse militaire steun voor de verdediging van Oostende, want op 27 augustus verscheen voor onze kust een Brits vlooteskader dat echter na een paar dagen weer verdween.

Trouwens het Stadsbestuur was intussen zich ervan bewust geworden dat Oostende allicht niet buiten de vuurlijn zou blijven. In een mededeling aan de bevolking d.d.. 21.08.1914 liet de burgemeester dan ook weten dat "ter gelegenheid der erge gebeurtenissen die in ons land plaats hebben" hij het nuttig acht "enige raadgevingen van het grootste gewicht te laten kennen". Gevreesd wordt dat, nu Brussel in handen gevallen is van de vijand, deze thans ook zou oprukken naar onze kust. Indien dit gebeurt, dan mogen de Oostendenaars "zich tot geen betoging laten overhalen" en "zij zullen zich moeten onthouden van alle vijandelijke daad, van alle gebruik van wapens, van alle welkdanige tussenkomst". Het is nogal duidelijk dat, gelet op de gruwelen bedreven door Duitse troepen in hun jacht op vermeende "francs-tireurs", het Stadsbestuur elke aanleiding angstvallig wilde vermijden voor het uitlokken van Duitse weerwraakmaatregelen.

In deze mededeling werd ook benadrukt dat "de stadsoverheden op kun post zullen blijven" en dat zij "voort hun ambt zullen blijven bekleden met al de kracht en al de verkleefdheid die de bevolking het recht heeft van hen te verwachten". Dit onvervalst "credo" in de absolute noodzaak van de continuïteit van de openbare dienst in tijd van oorlog en noodsituaties, is sedertdien (bv later ook in 1940) onverminderd van kracht gebleven!

5. Belgische infanterie, augustus 1914

5. HET FRONT NADERT

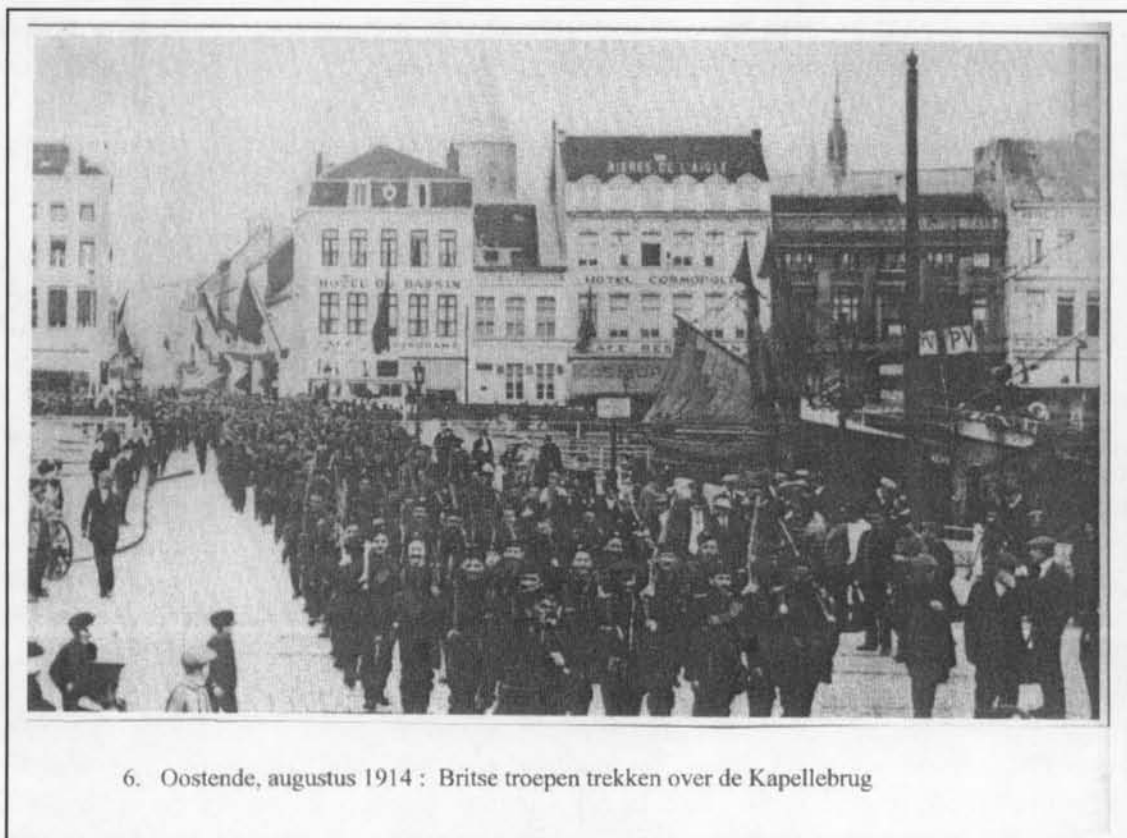
In tegenstelling tot de invasie in mei 1940, was de “vrije doortocht” van het Duitse leger in augustus 1914 zeker geen “Blitzkrieg”. Het was echter al evenmin een “militaire wandeling”, wel integendeel. Ofschoon de oorlog van Duitse zijde was aangekondigd als zijnde “frisch und fröhlich” (met bloemen in de loop van het geweer... en met het vooruitzicht op een triomfantelijke terugkeer “nog voor het vallen van de bladeren”), bleken de Duitse troepen al vlug te stuiten op een hardnekkige weerstand van het Belgisch leger, nochtans in alle opzichten de mindere van de machtige keizerlijke oorlogsmachine. Een en ander verklaart dan ook de woede van de Duitsers tegenover de Belgen, de oorlogsmisdaden tegen de burgerbevolking tijdens de operaties, en de vaak hardvochtige houding nadien tijdens de bezetting.

De forten rond Luik hielden tien dagen stand, zodat slechts vanaf 14 augustus de Duitsers konden doorstoten in zuidwestelijke richting, naar Frankrijk. Na de vijand nog een nederlaag te hebben toegebracht in de slag bij Halen, trok het nog resterend deel van het Belgisch leger zich terug achter de gordel van forten rond Antwerpen, waar immers alle munitie- en voedselvoorraden lagen opgeslagen. Terwijl intussen in Frankrijk de beslissende slag aan de Marne in volle hevigheid was losgebarsten, waagde het Belgisch leger zich vanuit Antwerpen aan enkele “hit and run actions” om aldus zoveel mogelijk Duitse troepen in België vast te houden. En dit kat-en-muis-spel zou nog enkele weken aanslepen, tot de val van Antwerpen op 10 oktober 1914, waarna op 18 oktober de slag aan de IJzer zou beginnen, na de terugtocht van Antwerpen naar Oostende.

Op militair-organisatorisch gebied was er in Oostende intussen wel een en ander gebeurd. Op 30 juli waren de miliciens van de klassen 1910, 1911 en 1912 opgeroepen. Dit betekende dadelijk vrijaf voor de leerlingen van alle scholen, waarvan de lokalen waren opgeëist om er de opgeroepen te verzamelen en onderdak te verschaffen. Het Oostends garnizoen werd overigens

ook nog aangevuld met twee batterijen veldartillerie. De twee spoorwegstations evenals de haveninstallaties waren onder bewaking gesteld van het 3^e Linie Regiment. Anderzijds werd de Rijkswacht belast met patrouilles, het bezorgen van mobilisatie-oproepen en het begeleiden van opgeroepen dienstplichtigen naar de verzamelplaatsen.

Maar die militaire bedrijvigheid was slechts van korte duur. Op 3 augustus laat plaatskommandant generaal J. BEGRAND schriftelijk weten aan de burgemeester dat het hem onmogelijk is de veiligheid van de stad te verzekeren “daar het garnizoen deze nacht moet vertrekken”, en hij verzoekt hem “zo spoedig mogelijk de nodige maatregelen te willen nemen”. Wat dit laatste precies en concreet betekent, laat de generaal diezelfde dag nog weten in een hierbij aansluitende brief waarbij hij ter kennis brengt dat “bij beslissing van de Minister van Binnenlandse Zaken in datum van 2 augustus 1914, de Burgerwacht het leger zal vervangen in al de wachtdiensten”.

6. Oostende, augustus 1914 : Britse troepen trekken over de Kapellebrug

Terwijl het garnizoen, onder luid gejuich van de bevolking, in acht speciale treinen vertrekt naar Tienen, en vervolgens naar het front, begint de Burgerwacht zich te organiseren. Een afdeling wordt belast met bewakingsopdrachten in Oostende (de twee stations, de haven, bruggen, het buskruitmagazijn van het Zeewezen). Een andere afdeling wordt ingezet voor de bewaking van de spoorweg tot Plassendale en Snaaskerke. En ten slotte wordt een speciale afdeling ingeschakeld voor het opsporen van Duitse spionnen.

Dit laatste is niet zo maar een oorlogsfantasie. Reeds vóór het uitbreken van de vijandelijkheden waren overal Duitse “toeristen” bijzonder actief geweest wat betreft het bezichtigen van “Sehenswürdigkeiten” die niet zo direct toeristisch aantrekkelijk lijken te zijn. En op vrij korte tijd weet de ijverige Burgerwacht niet minder dan 47 Duitsers in Oostende aan te houden, die verdacht worden van spionage.

Doch intussen nadert het front. Op zondag 23 augustus duikt in Torhout plots een compagnie Uhlanen op. Deze lanseniers werden in het Duits leger doorgaans ingezet als vooruitgeschoven

verkenningstroepen. Waar zij in België optraden, gingen zij meestal te werk als saboteurs: het losvijzen van spoorrails, het doorsnijden van telefoondraden, e.d. Een andere "specialiteit" is het roven van de kassa van spoorwegstations (eigenaardig genoeg, laten zij banken en postkantoren ongemoeid).

Blijkbaar vermoeid van al deze bijzondere krijgsverrichtingen, blijven de Uhlanen even uitblazen in Torhout tot dinsdagmorgen 25 augustus. Zij vertrekken richting Oostende, via de Torhoutsesteenweg. Zij rijden voorbij Eernegem en bereiken vervolgens Gistel, waar zij gewoontegetrouw de kas roven in het station en tevens een eind spoorweg onbruikbaar maken. En daarna trekken ze verder naar Oostende.

Intussen is in Oostende alarm geblazen. Vermits de stad vrijwel onverdedigbaar is (de stadsomwalling en vestingen zijn gesloopt en het garnizoen is vertrokken), beslist de plaatscommandant met de Rijkswacht over te gaan tot een "voorwaartse strategie". Bijgevolg gaan de gendarmen, aangevuld met collega's uit Antwerpen, in tirailleurstelling bij de brug van Snaaskerke. Daar komt het tot een treffen met de Uhlanen, die na een hevig vuurgevecht terugtrekken naar Torhout, met achterlating van doden, gekwetsten en enkele krijgsgevangenen, waaronder de compagniecommandant van de Uhlanen. Aan Belgische zijde zijn er vijf doden en drie gekwetsten, allen Rijkswachters.

Na die gedenkwaardige 25 augustus is het enige tijd stil in en om Oostende. Maar op 13 september stoten twee compagnies Uhlanen door tot in Zarren, richting Diksmuide. Onmiddellijk wordt door de provinciale staf in Brugge een tegenaanval voorbereid, wat niet zo eenvoudig is vermits het gros van het Belgisch leger nog steeds de vesting Antwerpen verdedigt. Diverse kleine legereenheden en Rijkswachtafdelingen worden aangevoerd per trein, met de tram, per fiets of te voet. Zij gaan in stelling aan de noordrand van het bos van Houthulst. Enkele afdelingen leggen zich daar in hinderlaag, terwijl de overigen de Duitsers aanvallen en hen drijven in de richting van het bos, waar zij onthaald worden op moordend geweervuur. Weerom moeten de Duitsers terugtrekken, met achterlating van een groot aantal doden, gewonden, krijgsgevangenen, wapens, paarden en uitrusting. Zij vluchten richting Ieper en bij hun doortocht in Staden en vervolgens in Watou plunderen zij al de winkels. Maar in Rexpoede botsen zij op Franse en Britse troepen die deze roversbende volledig uitschakelen.

In Oostende worden de overwinnaars onthaald op een triomfantelijke intocht langs de Torhoutsesteenweg. Het opperbevel is bijzonder opgetogen en stuurt generaal SELLERS DE MORANVILLE naar Oostende om onze dappere krijgers te feliciteren. Hij neemt ook kennis van de veldtochtplannen die op de Duitsers zijn buitgemaakt. Al met al dus eervolle vermeldingen en wapenfeiten die, ofschoon niet het onderwerp van deze studie, toch wel even mogen aangestipt worden. Want dit was uiteraard niet zonder belang voor het moreel zowel van de troepen als van de burgerbevolking.

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES :

- Belgische infanterie, augustus 1914
- Oostende, augustus 1914 : Britse troepen trekken over de Kapellebrug